

in aan het
luiten der
het wacht-
ook niet
g wanneer
gedachtig
tutie" (die
in de ver-
Kuyper, el-
ucht noch-
men yeghe-
en 't gheen
seggh' ick,
ge besluit
Schriftuur
een wijse
en gewicht
lyvis zij:
ders o e-
".

J. KETEL.

S KAPOT?

eral aan de-
u toe.
niet noodig.
lt. Op „ker-
rs — is een
aar. Dat is
ze het erg
moet „het“
n de vakbe-
s, zich over
rmatie" wil

aag te kun-
nauwkeurig
t oog waar-
gens nagaan
van ons
aan men een
want dat is
en, dat deze
n zelfs wel

det geestelijk
waarin het
ei vroomheid
ei propagan-
chtig lawaai
zich te buid-
nd van gees-
telijkheid, die
ontmoet men
e, doorleefde
eigen verdor-
n in alles wat
rt, dat naar
listig en ge-
gebrokenheid
it" men „de
eptert" men
geboren zijn.
oogte — een
is —, dat het
zoo weinigen
s een donker
kerkelijk kent,
zich zoo in de
le der wereld
te staan!

net diepe ont-
ver het chris-
sproken over
infiltratie van
vereld, en had
sten beginnen
, namelijk, dat
eboren zijn en
aters van God
goed karakter“
loop van dit
in de school-
n die vergade-
ing vroeg ik:
U hebt gezegd,
in leeren, maar
och al! Ik heb
er dan iets an-
inderdaad dat
nisschijnlijk
mijn rede be-

o bitter weinig
reinig dat stru-
arme, dat ster-
uit het geloof,
leven bloeit is
id, de eigenge-
heid, de afgo-

derij met alles en allerlei, principieel doorbroken. Maar: waar glanst nog dat leven-uit-Gods-genade-alleen? De menschen gaan op — en onder — in zaken, traktement, geld, eer, macht, rust, genoeglijkheid, plezierjes, salon-gemeenschap en -conversatie. Het radicalisme van het: één ding doe ik; de offerbereidheid; het alles altijd loslaten om Christus' wil; de persoonlijke, permanente inzet van alle gaven en krachten voor Christus' rijk; het dagelijksche leven uit het levende woord van God; de dagelijksche worsteling met God in het gebed; het samen bidden en zoeken en strijden om Gods wil en weg te leeren kennen — waar zijn ze nog? Het leven is vulgair, frivol, vaal en grauwig geworden. Laat iemand, die er mee op de hoogte is, eens ontkennen, dat b.v. het leven van de gereformeerde studenten — uitzonderingen daargelaten — niet angstwekkend vlak en leeg is; dat de onkunde ten opzichte van Gods Woord meer dan ontstellend is? Ik heb indertijd een uitvoerige enquête ingesteld bij mijn catechisanten om er achter te komen of men thuis „wel eens" met elkaar over Gods Woord, zijn dienst, de kerk, persoonlijk geestelijk leven, sprak. In 90 pct. van de gevallen werden deze dingen nooit, nooit aangeroerd!

Is het wonder, dat in dit geestelijk klimaat allerlei actie, organisatie, vereniging een puur wereldsch karakter vertoont? Onze menschen zijn, ik zou bijna zeggen: van nature, organisatie-menschen. Heel velen hebben daar een soort passie voor. En ze hebben daarbij hun „principes"! Daar zijn ze vóór en daar werken ze vóór. Maar is zoo'n principe niet veelal een vertheoretiseerd ding, een eigen idee waarin men zich heeft vastgebeten, een gedachte waarvoor men warm loopt? Al heet het ook „soli deo gloria"? Ja, men „heeft" zijn principes, net zoals men z'n kerk „heeft"! U weet wel: „mijn" kerk, „onze" kerk, is de meest zuivere, de best gevende! Met pathos en soms met verbetenheid worden allerlei gedachten, theorieën, stellingen, meeningen verdedigd. Maar het is zoo arm, zoo kil, zoo leeg. Men is niet overweldigd door de majesteit van Gods Woord, men heeft niet voor het geweld van zijn wet. Het vuur van den Góest brandt niet. Het is alles het eigen zielige zaakje van zelfgenoegzame menschen.

Wie, die dit alles op zich laat inwerken, wie, die er dag-bij dag op stuit, wie die de hardheid, de onaanstastbaarheid van deze levenshouding niet telkens ervaart, siddert niet als hij dat alles overweegt? Moet niet de ontstellende gedachte opkomen: God gaat Nederland verlaten? Voleindigt Hij zijn werk, zijn eeuwenlange, wonderlijke en heerlijke werk in den nacht van verharding?

En toch werkt de HEERE nog!

Hij nam zijn Geest niet geheel en al weg.

Hij waakte — en dat is eigenlijk het inbegrip van al zijn liefde, trouw en arbeid — hij waakte over zijn kerk.

Dat kwam vooral daarin uit, dat Hij aan zijn afvallige volk weer zijn woord omtrent die kerk deed hooren en zijn licht daarover liet opgaan.

Hij liet zijn volk weer zien en brandde het zijn kinderen op de ziel, dat het werk van onzen Heer Jezus Christus op de aarde zich feitelijk en zakelijk concentreert in één ding: het vergaderen, beschermen en onderhouden van zijn kerk. Dat werk van Christus is de gloeiende kern van gansch het wereldleven, van heel de historie. Het is het hoogste en laatste van alles wat geschiedt. Daaraan is al het andere ondergeschikt en dienstbaar.

Christus beschermt zijn kerk. Dat wil zeggen: Hij trekt degenen, die de Vader Hem gaf uit de wereld en voegt ze bij zijn kudde. Hij lijft ze in zijn lichaam in. Hij is daar met en in al de zijnen elken dag mee bezig. Ze moeten al meer zijn lichaam worden! Pas op den jongsten dag is zijn kerk-lichaam volledig en volmaakt.

Christus onderhoudt zijn kerk. Dat wil zeggen: Hij omringt de zijnen met zijn majestueuze kracht als met een muur! Daar kunnen de vijanden niet doorbreken om radicaal verwoestend naar binnen te dringen. Daardoor kunnen de zijnen ook niet naar buiten breken. In de kerk beschermt Christus de zijnen. Daarin alléén. Ook met het oog op politieke actie, sociale worsteling enz.

Christus onderhoudt zijn kerk. Dat wil zeggen: Hij geeft haar het brood des levens en het water des heils. Hij geeft haar zijn vleesch en zijn bloed. Hij geeft Zichzelf. Is hij niet het manna, dat uit den hemel is nedergekomen, opdat wie daarvan eet het leven zoude hebben?

En deze immer voortgaande vergaderings-, beschermings- en onderhoudingsarbeid verricht Christus door zijn woord, dat Hij door zijn Geest in de wereld uitdraagt, bedient en tot effect brengt. Hij vergadert de kudde door het woord. De schapen kennen zijn stem en volgen Hem en ze zijn rein om het woord dat Hij tot hen spreekt. Het woord is ook het zwaard des Geestes waardoor alle aanvallen van Satan worden afgeslagen. Het woord van Christus is niet minder Geest en leven. Daar leven de zijnen vóór! Daarin ontvangen ze de verzoening en de gerechtigheid en het eeuwige leven.

Christus' ontzagwekkende, alle eeuwen en alle plaatsen vervullende arbeid om zijn kerk te vergaderen, die Hij op den jongsten dag aan den Vader zal

overgeven, concretiseert zich in de bediening van zijn woord! Die is het hart, de kern, de „zenuw" van de kerk, volgens Calvin. Door het woord wordt de kerk verwekt. Daardoor wordt ze beschermd. Daardoor wordt ze gevoed. Het woord van Jezus Christus is voor haar het een en haar al. Want in dat woord komt Christus zelf, en geeft Hij zichzelf en in Zich tegelijk de volle zaligheid!

En terwijl Christus zoo door zijn Geest en Woord zijn kerk vergadert, beschermt en onderhoudt, terwijl zoo de kerk het resultaat, de vrucht is van de werking van zijn woord — roept Christus nu die kerk op om op haar beurt zich in en bij het uitgaan en werken van dat woord dienstbaar te stellen. De kerk, die door dat woord vergaderd, beschermd en onderhouden wordt, moet in die vergaderings-, beschermings- en onderhoudings-actie van Christus zelf ook weer actief bezig zijn. Ze moet daarin Christus' dienares zijn. Kortom: ze is product en bedienares van het woord. Ze wordt erdoor verwekt en moet daarmee anderen verwekken. Ze wordt vergaderd en vergadert zelf op haar beurt en in haar orde óók. De kerk is vergadering van de geloovigen, maar tegelijk haar moeder. De kerk wordt gebaard door Geest en woord, maar ze baart ook zelf omdat haar de dienst van het wederbarende woord is toebetrouwd.

Zie, deze fundamentele, heerlijke waarheden omtrent de kerk gingen weer leven, deed God weer leven, in veler hart.

Het statische, stervende, doodende kerkbegrip: u weet wel, dat van: er zijn een heel boel kerkelijke instituten; een beetje meer, een beetje minder zilver; samen een scala vormend van de meest gedeformeerde tot de meest gereformeerde kerk — werd verteerd in dit Schriftuurlijke licht. Velen leerden de kerk weer kennen als de grootsche dáád van onzen Heer Jezus Christus, met het doer deze daad te voorschijn geroepen, hier altijd voorloopte, resultaat. Deze menschen „hadden" geen „kerk" meer. Ze zagen Christus' Kerk midden in de wereld en waren verwonderd, dat zij daarvan een levend lidmaat waren en eeuwig mochten blijven in permanenten dienst.

Zij verstonden weer de heerlijke, diepe woorden van Calvin, dien grooten bestrijder van de roomsche kerkcaricatuur, deze woorden n.l.:

dat voor wie God een Vader is de kerk ook een moeder zij;

dat er geen andere ingang is tot het leven, dan alleen doordat de kerk ons in haar schoot ontvangt, baart, ons voedt aan haar borsten en eindelijk onder haar hoede en leiding neemt, totdat wij na het sterfelijke vleesch afgelegd te hebben, gelijk zullen zijn aan de engelen;

dat afwijking van de kerk altijd verderf meebrengt; dat wanneer dwaze menschen weigeren de prediking getrouw te bezoeken en zich door haar te laten leeren, zij zich in veel doodelijke strikken verwickelen en Gods aangezicht dat ons daarin tegenstraalt vernietigen, en

dat de weldaad van de vergeving der zonden zoozeer het eigendom der kerk is, die haar uitdeelt in prediking en sacramenten, dat wij haar niet anders genieten, dan wanneer wij in haar gemeenschap blijven.

Geleid, beheerscht, ja in den vollen zin bezeten door dit geloofsinzicht wisten ze 't met volstrekte zekerheid: Alle christelijke activiteit, actie, organisatie wordt voluit beheerscht door en is geheel afhankelijk van de kerk van onzen Heer Jezus Christus. Daaruit wordt ze geboren; daarin wordt ze gevoed; door den dienst der kerk wordt het woord, waaruit die actie voortspruit en genormeerd wordt bedienend en in de harten der geloovigen ingedragen. Door de kerk worden alle werkers in alle christelijke actie gebaard, gevoed, geïnstrueerd en beschermd. De kerk is in één woord het geboortehuis, het voedingshuis, het wetshuis en de vesting van alle kinderen Gods.

Als het in de kerk mis gaat is het daarom onmiddellijk overal mis. En als het ergens mis is, komt dat omdat het in de kerk mis is. En als men ergens verbetering, herstel, herleving, vernieuwing waarlijk zoekt, zal men die uit de kerk en door de kerk moeten ontvangen en zal men beginnen moeten met in de kerk weer te leven uit de belofte en naar de wet van God.

Ja, deze boodschap heeft God weer aan zijn kerk laten hooren. Dit woord bond hij haar weer op de ziel.

Het is de boodschap, die Baas in zijn leekepreekjes onder den titel: „Zeven Zondagen per week", eens aldus weergaf:

„Met de Gemeente van Christus is het naar het besef van velen eigenaardig gesteld. Zij pleegt namelijk tweemaal per week in deze wereld te verschijnen. Deze verschijningen beginnen met een klokke-touw en een kerkdeur. En als na den avonddienst de kerkdeur in het slot valt, trekt zij zich weer in het

duister terug. Een enkele maal vraagt men wel om een verschijning gedurende de dagen der week. Maar de manifestatie is dan zelden helder. Men moet kerkdag en werkdag niet verwisselen, weet u! De Catechismus zegt het anders, die spreekt van zeven Zondagen per week, dat is van zeven kerkdagen, zeven dagen gemeentelieven. Maar dat is bepaald bedoeld voor dominees en ouderlingen. Die mogen alle dagen in die dingen bezig zijn, zoals wij met een staanden term de onderscheiden gebieden keurig afbakenen. En afbakenen, dat kunnen wij! Ik, achter mijn slootje, kom tot u over uw bruggetje enz.

Dus de overige dagen der week leven wij als particulier. Wel te verstaan, als christen-particulier. Wij hebben onze binnenkamer. Dat is goed. Maar wij hebben ook een binnenkamerschen Bijbel. Deze is zeer goedkoop verkrijgbaar. Wij schrappen in den Bijbel eenvoudig de woorden: Slon, Jeruzalem, Mijn Volk, door en vullen onzen persoonsnaam in. En met dien Bijbel brengen wij goede, stichtelijke uren door. Ook rustige uren. Wij worden niet geensureerd. Wij zingen ook wel een psalmversje, maar nooit Ps. 137: Indien ik u vergeet, o Jeruzalem, zoo vergeet mijn rechterhand zichzelf! Ook breken wij niet uit in den hartstochtelijken kreet: O, dochter van Babel, die verwoest zult worden! Want de antithese hebben wij in een diepe nis gezet met een gordijn er voor.

Men kan echter niet zes dagen in eenzaamheid doorbrengen.

Daarvoor hebben wij onze verenigingen, souverain in eigen kring! Daar staan wij zeer op! Over den aard van deze souveriniteit denken wij niet curieuselijk na. Dan zouden wij misschien tot de conclusie komen, dat het volkssoeveriniteit is in eigen kring. Wij weten den vrede in deze verenigingen goed te bewaren. Daarvoor hebben wij een slagwoord: de kerk er buiten! De poorten der kerk zullen onze verenigingen niet overweldigen! Paulus scheen er eenigszins anders over te denken in zijn prachtige epos van den christelijken arbeid, zoals wij dat vinden in Rom. 16. Maar Paulus kende onze toestanden niet.

Als ons kerkelijk geweten begint te getuigen, spreken wij van de gemeente als organisatie. Dit is een mooi woord. Uit dat organisme komt alles vanzelf. Dat de Heiland en ook Jesaja in hun gelijkenissen van den wijngaard herhaaldelijk van wildgroei spreken en daartegen waarschuwen, zien wij over het hoofd. En wij geven de Kerk haar instituu t. Dit zal wel eens een mooi woord geweest zijn, maar het is het in onze ooren niet meer. Het woord roept in ons associaties op van een loggen steenklomp met bebrilde dames, die Fransche les geven. Dat instituut plaatsen wij echter rustig naast, dat is buiten het organisme. Het is daar erg koud en dood, maar het is ook maar voor een paar uur per week! Sommigen zijn echter barmhartiger, zij hutselen de beide beelden door elkaar en spreken van de organen van het instituut. Dit is ook zeer mooi!

Inmiddels blijft daar Romeinen 16 in den Bijbel staan en Zondag 38 in den Catechismus. Hoe moet dat nu, waarde kerk-doodswijgers gedurende zes dagen der week? Hoe moet dat nu, voorgangers, die op den kansel van geen politiek en geen verenigingsleven weten wilt en abstracte zielen wilt troosten van een abstracte gemeente? Inmiddels blijft staan in het formulier tot bevestiging van ambtsdragers, dat de ouderling een wachter heeft te zijn over het huis en de stad Gods. Ook blijft mijn Bijbel mij zeggen, dat ik geen twee Christussen heb, maar één Christus, dat er geen twee Verbonden Gods met Zijn volk zijn, maar één Verbond, dat ik geen twee levens heb, maar één leven.

Wij moeten leeren als Gemeente te leven zeven dagen per week. Op ons effectenkantoor en op onze kolenschuit moeten wij leven uit het Verbond. Onze politiek moet niet staan in het teken van Marx of Hitler, maar in het teken van Abraham. Van Maandag tot Zaterdag moeten wij ons gevoelen als een gemeente in secties. In de Jeugdverenigingen en in den gemeenteraad, in de H.A.R. en voor het stempelokaal, in de evangelisatie-handwerklub en in den Raad van State moet het ons getuigenis zijn: Uw volk is mijn volk en uw God is mijn God! En zoo arbeidend in de stad Gods, komen wij op den eersten Zondag der week samen in het Huis Gods, biddend en dankend voor de verzoening en de helling van het leven".

C. V.

DE VERSPRINGENDE WIJZER.

Gera Kraan—v. d. Burg: „De Spiegelklok". J. H. Kok N. V., Kampen 1947.

Velen zullen de schrijfster van de Spiegelklok kennen, van haar roman: Brandende Harten, waarin zij de historie van het begin der 19e eeuw, den tijd van Afscheiding en Réveil zó goed wist samen te vlechten met de fantasie, dat een boeiende roman het resultaat was.

Sinds dien is zij blijven studeeren in de belangrijke geschiedenis der vorige eeuw, den strijd tusschen orthodoxie en modernisme die uitliep op een scherpe tegenstelling in het politieke leven en op den schoolstrijd. De namen van Groen en van der Brugghen komen zoo bekend voor aan ieder die gehoord heeft van de lijdensgeschiedenis der vrije Christelijke school. Onwillekeurig denkt men aan een vergelijking met het heden, weer staat de school in het brandpunt, weer gaan er vele stemmen op voor een volksschool met den Bijbel, doch zonder dogmatiek, zonder belijdenisschriften; de school met een godsdienst boven geloofsverdeeldheid, waar voor Jood, Vrijzinnige, Lutheraan en Calvinist plaats is, omdat niemand's overtuiging er gekwetst zal worden. Men spreekt alleen niet meer van neutraliteit, doch neemt een nieuw woord: doorbraak. Het getuigende geloof zal de nationale eenheid bevorderen op schoolgebied, die zoo heerlijk verbroken werd door het belijdende geloof, met z'n splijzucht. Wij zien weer het samenwerken van christenen met geheel ongelooften, samen fel partij kiezend tegen de geloovigen, die meenen dat alleen beginselvastheid het volk tot heil kan strekken. De dagen van Groen en v. d. Brugghen keeren terug. Ook zij beiden geloovigen christenen, oorspronkelijk één doel nastrevend: bijzonder onderwijs waar Gods zuivere Woord het richtsnoer zou zijn, tenslotte felle tegenstanders, toen van der Brugghen, gewonnen door de ethisch-irenische richting van Beets c.s. het christelijk onderwijs den doodsteek gaf met zijn school die naast maatschappelijke, ook „christelijke“ deugden zou moeten aankweken.

Het is deze zeer belangrijke geschiedenis van ons onderwijs, die een groote plaats gaat innemen in het nieuwe boek van Mevr. Kraan—v. d. Burg. De hoofdpersoon is een zekere jonkheer Jan Singendonek, heer van Dieden, een plaatsje in Gelderland, door huwelijks verwant aan v. d. Brugghen, door zijn werkring in aanraking komend met Groen, de Costa, Elout en andere vooraanstaande figuren in de kerkelijke bewegingen der 19e eeuw. Het is derhalve een familieroman, met al de bezwaren daaraan verbonden: een groot aantal personen, die af en toe even optreden, zonder veel invloed uit te oefenen op den loop van het verhaal. Vooral de vele zusters van den heer Singendonek, die op het huis te Dieden leven, alsmede een aantal tantes en nichten in Den Haag maken het boek wat onrustig. Hun lange, schimmige bestaan accentueert alleen eenigszins het leed der uitstervende familie. Telkens toch vermeldt de schrijfster het sterven van jonge mensen. De hoofdpersoon zelf verliest vijf kinderen, waaronder de beide stamhouders, en zijn jonge vrouw. Zijn zwager en beste vrienden moeten al spoedig hun echtgenooten missen. Telkens waart de dood rond. De ouderwetsche spiegelklok in de hal van het huis te Dieden is het symbool van den rusteloos voortgaanden tijd. Door een eigenaardige constructie, waardoor het uurwerk slechts een halve wijzerplaat bezit die van zes uur 's morgens, tot zes uur 's avonds den tijd aangeeft, waarna de wijzer springt naar het begin, wordt de geschiedenis van het geslacht gesymboliseerd. Telkens weer een nieuw begin, dat onverwachts wordt afgebroken. Zoo tikt de klok de glorie van het geslacht weg die telkens weer schijnt op te bloeien, om even plotseling weer te vergaan. En toch schrijft de tijd voort, en alles wordt anders als het eens was. Nieuwe ideeën groeien en beloven een rijken oogst van zegeningen — doch plotseling slaat de wijzer weer terug. Teleurgestelde verwachtingen, misverstand, verwijdering blijft over bij het voortgaan van den tijd.

Een heel goed beeld van het leven der hogere standen geeft ons de eerste helft van den roman.

Na een vluchtig beschreven studententijd, waarin even slechts de figuur voorkomt van Scholte en zijn rechtzinnige medestudenten, bespot aan de Leidsche universiteit, gaat Singendonek trouwen.

Jarenlang solliciteert hij naar een baantje en reeds is hij lang getrouwd en vader, als hem eindelijk een betrekking wordt aangeboden als commies.

Hij is, evenals zijn lieve vrouw, godsdienstig, trouw lid der kerk, met een zekere afschuw vervuld voor de drijvers, de afgescheidenen en de Réveilmannen. Zijn betrekking brengt hem in contact met Elout en deze introduceert hem bij Mackay en Groen. Langzaam komt er verandering, tot eindelijk een preek van een zeer rechtzinnig predikant hem in het hart grijpt. Hij leert zich zien als zondaar, die de verlossing van Christus noodig heeft. Moelijk wordt zijn leven eerst, daar zijn vrouw bang is voor fanatisme, zooals zij de geloofstrouw der vromen ziet. De geboorte van een dood kindje brengt ook haar tot het geloof, al durft zij jarenlang dit niet openlijk belijden. Het is een moeilijke weg dien God met haar gaat, voor zij zich de schatten van het geloof durft toe te eigenen. Juist deze moeilijkheden met haar en de slagen die zij ontvingen in hun gezin, verdiepen bij Jan het geloofsleven.

In dezen tijd wordt hij een vurig vereerder van Groen, een medestrijder voor diens ideaal: hervorming in kerk en staat en vrij bijzonder onderwijs, met den Bijbel en de oude belijdenis.

Zoo komt de schrijfster tot het grootste deel van het boek, waarin eigenlijk Groen de hoofdpersoon is. Heel goed beschreven is zijn rusteloze actie, zijn onwrikbaar geloof en ook de felle tegenstand dien hij ontmoette. We zien de geboorte van het adres der zeven Haagsche mannen, waarvan Singendonek er een is en lezen met spanning de ontwikkeling er van. Even schijnt het, alsof Groen het zal winnen, als de Koning aarzelt hem minister te maken om het onderwijs te regelen naar de begeerte van het volk. We gevoelen diep zijn teleurstelling, als zijn vriend en aanvankelijke medestrijder v. d. Brugghen gekozen wordt en deze de trouw aan den Koning stelt boven de trouw aan zijn beginsel. De betekenis van de schoolwet van 1857, die de z. g. volkseenheid wilde handhaven met neutraal godsdienstonderwijs, komt duidelijk uit. Hier is de schrijfster op dreef. Zij put uit de rijke bron van gegevens die zij heeft aangeboord. Het is een documentaire geschiedenis die een zuiver beeld geeft van den schoolstrijd, maar ten koste van den roman.

Singendonek wordt een der velen die meegesleept worden door de schijnzooone eenheidsgedachte. Steeds meer komt hij in het vaarwater van den ethisch-irenischen kring, waarvan de dichter-dominee Beets het middelpunt is. De verhouding tot zijn tweede vrouw is hier grootendeels schuld aan, maar dit blijkt niet voldoende, daar de roman zich gaat verschuilen achter het document. De geschiedenis van een geslacht is ongemerkt overgelopen in de geschiedenis van een beweging. De langzame ontwikkeling van het gezin gaat schuil achter die van de kerkelijke en politieke conflicten die sprongsgewijs voortgaat. Daardoor komen er gedeelten in voor, zooals de huldiging van Willem als vrijheer van Dieden, die los komen te staan van het verhaal. De schrijfster heeft niet alles meer in de hand. Zij voert personen in, die in de kerkelijke beweging een rol spelen, als da Heldring, maar geeft hen een onbeduidende plaats in den gezinsroman. Een strakke constructie ontbreekt hier. De schrijfster heeft teveel willen geven en verzwakt daardoor haar werk.

Goed wordt het weer, als zij tegen het einde Singendonek confronteert met Groen. Dan zien we, hoe

de tijd is voortgegaan en kleine verschillen tot onoverbrugbare kloven heeft vervormd. De familieroman is doodgelopen. Vele gezinsleden zijn gestorven, andere gaan het lot deelen van de oude tantes te Dieden — zij verdwijnen in de vergetelheid. Over blijft het geestelijk conflict. Bij Singendonek is de wijzer der klok teruggesprongen, hij is geloofsgenoot gebleven, maar van medestrijder is hij tegenstander van Groen geworden. Het struikelblok was de belijdenis, die Groen gehandhaafd en Singendonek verwierd wil zien.

Deze roman doet telkens herinneren aan onzen tijd, zooals ik reeds zei. Dat maakt hem tot een belangrijk boek. Uit het verleden rijst het heden, dat zien wij hier duidelijk. Vasthouden aan de belijdenis brengt onvermijdelijk afscheiding van hen, die dezelfde geloofswaarden beleven doch daarvan niet willen getuigen in het publieke leven.

De spiegelklok, hoewel als roman minder geslaagd, is het lezen overwaard, door de levendige voorstelling van een tijd en een conflict, die hun betekenis niet hebben ingeboet, maar in andere vormen nu weer opduiken. Geslachten gaan voorbij, zij zijn slechts voor een tijd van belang, de strijd der geesten blijft, want deze is niet aan bepaalde mensen gebonden.

De stijl van het boek is niet gemakkelijk, wat weer samenhangt met zijn tweeslachtigheid: historische documentatie en historische roman. De schrijfster maakt een overmatig gebruik van vreemde woorden, ook buiten den dialoog, waar zij dus niet dienen om den stijl van den tijd te typeeren. Daarnaast bedient zij zich ook telkens nog van het stijlprocédé uit het begin dezer eeuw, met zijn korte wijze van uitdrukking bv. „Hierheen“, duwde Henri hem de Heerensteeg in“. De vermenging van den statig ouderwetschen gesprekstant met deze moderne wendingen, doet soms vreemd aan. Behalve in dit opzicht, gebruikt de schrijfster een voornamen, zorgvuldigen stijl, die volkomen past bij de beschreven personen en tijd. Het boek is meer betoogend, dan beschrijvend, hoewel er kleine natuurtafereltjes uitgebeeld worden, die bewijzen dat de schrijfster een open oog heeft voor het schoone en over een goed teekentalent beschikt. Veel spanning zit er niet in, maar men leest het met genoegen.

Gron. H. S.

GEREFORMEERDE KERKEN.
(Onderhoudende Art. 31 K.O.).

Beroepen te:
Berkum, G. A. Jansen, cand. te Bergentheim.
Terneuzen, J. ten Hove te Gees.
Aangenomen naar:
Hoorn-Enkhuizen, cand. G. A. Jansen.
Bedankt voor:
Berkum, Pernis, Tiel-Zaltbommel, Waardhuizen en Wetsing-Sauwerd, cand. G. A. Jansen.
Rotterdam-Zuid, H. Veltman te 's-Hertogenbosch.
— GESLAAGD voor het Propaedeutisch-examen: de heeren: G. Mulders, G. W. H. Peddemors, J. Mulder, en J. H. Alberts, allen te Kampen.
— ZWAGERVEEN, Zondag 14 Dec. zijn hier de ambten ingesteld. De leden die voorheen deels te Twijzel en Buitenpost inwoonden, vormen nu met die te Zwaagwesteinde wonen en die bij Murmerwoude inwoonden, één gemeente. Ook hadden zich weer 5 bel. leden en 8 doopleden vrijgemaakt sinds 9 November j.l.
De gemeente telt 52 leden waarvan 24 belijdende leden.
Scriba: br. K. Reinders, Voorstraat, Zwaagwesteinde.

HERMAN
De HEERE verblijdde ons zeer met de voorspoedige geboorte van een welgeschapen zoon
HERMAN HENDRIK.
H. H. v. d. LINDEN.
C. J. v. d. LINDEN—BOOT.
Goes, 23 December 1947
Wilhelminastraat 24.

Copiëerinrichting „ECCLESIA“
Kon. Emmakade 194
DEN HAAG
Telefoon 39.84.92
vervaardigt Uw
Bestencilde Kerkbladen
Vraagt proefnummers en prijs.

ANTIEKE
Klokken, Meubelen, Tegels,
Tin- en Koperwerk, enz.,
enz. koopt en verkoopt:
Kunsthandel „OUD HOLLAND“
(eig. J. van Dijk), Rotterdam,
Cl. de Vrieslaan 80, Tel. 36566.

LAAT NU UW JAARGANG „DE REFORMATIE“ INBINDEN
f 3.— per jaargang.
Register wordt bijgeleverd.
BOEKBINDERIJ VAN KUIJK
Zalmstraat 1 — Scheveningen

WIJ ZIJN LEVERANCIERS van
Avondmaalserviezen
en
Doopvonten
in ZILVER
en in
GERO-TIN
(Gero-tin is zuiver tin en daarom duurzaam)

Vraagt vrijblijvend prijsopgaaf.
L. GEUSEBROEK & ZOON
JUWELIERS,
WEIMARSTRAAT 303—305,
Telefoon 337822, DEN HAAG.

Uit voorraad leverbaar:
Kaartsysteem voor Kerkelijk gebruik
PRIMA CARTON

Kaarten voor Mannen (groen), Vrouwen (oranje), en
Gezinskaarten (rood)
per 50 stuks f 2.50, per 100 stuks . . . f 4.50
Scheidingskaarten met tab: „belijdende leden“, „doopleden“, „vertrokken“, „ontrokken“ en „overleden“, per stel . . . 0.75
Alfabetkaarten, per stel van 25 stuks . . . 1.50
Kartonnen kaartenkastjes, zeer sterk, voor ruim 800 kaarten . . . 10.—
Eikenhouten kaartenkastjes voor ruim 800 kaarten . 28.—

Levering kan geschieden door middel van Uw Boekhandel of rechtstreeks bij

Oosterbaan & Le Cointre N.V. - Goes
Giro 36000

KENT U REEDS Zangers en Speellieden
van D. W. L. MILO?

Een goed begin in 't nieuwe jaar!
ZO JUIST VERSCHIEEN
DE 6e DRUK VAN:
Geplukte Aren
BIJBELS DAGBOEK
door
Ds J. J. KNAP Czn
Omvang bijna 400
bladzijden. Gebonden
in fraaie linnen stem-
pelband.
Prijs slechts f 3.90
Een geestelijke gids voor
elke dag,
Een kostelijk geschenk.
Verkrijgbaar bij de Boek-
handel en bij de Uitgever
J. H. KOK N.V., Kampen

Medewerke
Prof. Dr S
Da H. Kno
v. Til, Phil

Alle stu
aan: Pr
Adm.-ad

INHOUD:
Synodocrati
voortgang
Kerkelijk L
ten (II); I
Jubiläum-A
Toornvliet.
zede. — U
van den hee
de werelds
thans (I).
Kerknieuws

BEZWA
en o

Als slot
als een te
jaren 194
voor Calvi
nog enkele
Het eer
Popma van
brief“, ge
friesche v
„Vrienden“
„Ik wou
ken over
ik zal all
dingen zeg
jullie wil
zwaard“ t
jullie heel
Friesche
Ik wil j
Jullie za
„ambt all
in Frieland
ren leg, d
schen heb
loovigen g
Als hie
lijke ges
de synode
Er is e
geleden) .
God. En
dig voor
toch maar
den ligt
kan er el
heeren va
voor o
Nu, zul
Schame
Het is
onderzoek
allerlei o
dat zij teg
dat zij hu
zij het at
werpen —
daarbij se
jullie een
1) Deze
fiet afzon
Buwalda.
Popma.